

DET KONGELIGE BARNE-
OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENT

Rundskriv

Nr. Q-0982

Vår ref

Dato 01.04.2016

Retningslinjer om hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4

Innhold

HJELPETILTAK FOR BARN OG BARNEFAMILIER – BARNEVERNLOVEN § 4-4.....	4
1. Innledning.....	4
1.1 Formål med hjelpetiltak.....	4
1.2 Barnets beste er grunnregelen i barnevernet.....	7
1.3 Hjelpetiltak skal alltid vurderes før det iverksettes tvangsvedtak	7
1.4 Samarbeid med andre tjenester.....	7
2. Anvendelsesområde for § 4-4.....	8
2.1 Råd, veiledning og hjelpetiltak, § 4-4 første ledd.....	8
2.2 Hjelpetiltak skal i utgangspunktet gis i hjemmet der barnet bor	8
2.3 Hjelpetiltak i samværshjemmet	8
2.4 Hjelpetiltak til barn i akutsituasjoner	9
2.5 Hjelpetiltak til mindreårige asylsøkere.....	9
2.6 Bruk av tolk.....	9
2.7 Hjelpetiltak i forbindelse med opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse	10
2.8 Hjelpetiltak til ungdom over 18 år.....	10
3. Frivillige hjelpetiltak	11
3.1 Den/de som har daglig omsorg må samtykke.....	11
3.2 Barn over 15 år må samtykke	11
3.3 Barn har rett til å uttale seg.....	11
3.4 Frivilligheten fremstår ikke alltid som reell	12
3.5 Foreldre som ikke samtykker til hjelpetiltak.....	12
4. Vilkår for å iverksette hjelpetiltak, jf. § 4-4 annet ledd.....	12
4.1 Barnet må ha et særlig behov for hjelp.....	12
4.2 Ulike typer hjelpetiltak	13
4.3 Eksempler på kompenserende hjelpetiltak	13
4.3.1 Råd og veiledning.....	13
4.3.2 Støttekontakt og tilsyn.....	13
4.3.3 Besøks- og avlastningshjem	14
4.3.4 Særlig om hjemkonsulent	14
4.3.5 Andre hjelpetiltak	15
4.4 Eksempler på strukturerende hjelpetiltak for barn og unge med atferdsvansker.....	15
4.4.1 Parent Management Training Oregon (PMTO).....	15
4.4.2 Tidlig innsats for barn i risiko - (TIBIR).....	15
4.4.3 Multisystemisk terapi – MST	16
4.4.4 Aggression Replacement Training – ART	16
4.4.5 Funksjonell familieterapi (FFT)	16
4.4.6 Positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling (PALS)	16
4.4.7 De utrolige årene – DUÅ (Webster Stratton)	16
4.5 Strukturerende universelle hjelpetiltak.....	17

4.5.1 Circle of security (COS).....	17
4.5.2 Marte Meo	17
4.5.3 Sentre for foreldre og barn	17
4.5.4 Familieråd.....	17
4.5.5 International Child Development Program (ICDP).....	17
4.5.6 Trygg Base	18
4.5.7 Nurse-Family Partnership (NFP).....	18
5. Pålegg om hjelpetiltak, § 4-4 tredje til femte ledd	18
5.1 Innledning.....	18
5.2 Vilkår for å pålegge hjelpetiltak	18
5.2.1 Kompenserende tiltak.....	18
5.2.2 Kontrolltiltak	19
5.2.3 Omsorgsendrende tiltak.....	19
5.2.4 Foreldrestøttende tiltak uten barnets samtykke	20
5.3 Politibistand kan ikke benyttes.....	20
5.4 Tidsavgrensning	20
5.5 Fylkesnemndas behandling av saken.....	20
6. Frivillig plassering utenfor hjemmet som hjelpetiltak, § 4-4 sjette ledd	21
6.1 Innledning.....	21
6.2 Plasseringsalternativer	21
6.3 Plasseringens varighet	22
6.4 Foreldrenes medbestemmelsesrett – samarbeid er en forutsetning	22
6.4 Midlertidig forbud om flytting, jf. § 4-8 første ledd.....	23
6.6 Vedtak om omsorgsovertakelse, § 4-8 annet og tredje ledd.....	24
6.7 Omsorgsovertakelse etter § 4-12 fremfor frivillig plassering	24
7. Oppfølging av hjelpetiltak, § 4-5.....	24
8. Klage	25
9. Økonomisk ansvar for hjelpetiltak	26

HJELPETILTAK FOR BARN OG BARNEFAMILIER – BARNEVERNLOVEN § 4-4

Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Barneverntjenesten skal sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det. Målet med retningslinjene er å gi ansatte i barneverntjenesten kunnskap om hvordan de kan iverksette hjelpetiltak på en god og faglig forsvarlig måte. Retningslinjene redegjør for når barneverntjenesten skal iverksette hjelpetiltak, eksempler på ulike tiltak, barns rett til medvirkning og formålet med hjelpetiltak. Retningslinjene kan også være relevant for ansatte i andre instanser som arbeider med å bedre oppvekst- og levekårene til barn og barnefamilier.

1. Innledning

1.1 Formål med hjelpetiltak

Målet med barneverntjenestens arbeid er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse- og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Formålet er videre å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår, jf. barnevernloven § 1-1.

Hjelpetiltak reguleres i barnevernloven § 4-4 og iverksettes etter at barneverntjenesten har foretatt undersøkelser, jf. barnevernloven § 4-3.

Barn og familier som har behov for hjelp fra barnevernet, er en stor og sammensatt gruppe, og årsakene til å sette inn hjelpetiltak vil derfor variere. Barn og unge kan ha ulike relasjons- og mestringsvansker, psykiske- og fysiske helseutfordringer som krever oppfølging, og de kan ha vansker med å mestre skole og utdanning. Foreldrene kan ha utfordringer knyttet til å mestre omsorgsoppgaver, ha egne fysiske og psykiske helsevansker eller være i en forbigående vanskelig livssituasjon slik at de har behov for hjelp fra barnevernet.

Fra 1. januar 2014 ble barnevernloven § 4-4 om hjelpetiltak for barn og barnefamilier endret. Hensikten med endringen var å tydeliggjøre formålet med hjelpetiltak og rette oppmerksomheten mot hva som er ønsket virkning av slike tiltak. Det fremgår nå tydelig av bestemmelsen at hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien, jf. § 4-4 første ledd. Hjelpetiltakene bør derfor ha et ressursperspektiv, ta utgangspunkt i barnets og familiens konkrete situasjon og være målrettet mot de risikofaktorene som skaper eller opprettholder barnets og familiens vansker.

Dersom hjelpen barnevernet gir skal bidra til å forebygge at problemer eskalerer og utvikles til omsorgssvikt, og/eller atferdsvansker hos barna, bør hjelpetiltakene i større grad bidra til å styrke foreldreferdigheter og bedre samspillet mellom barn og foreldre.

For å få til en positiv endring hos barnet eller i familien vil det være behov for hjelpetiltak som er kompensierende og/eller strukturerende. Kompensierende hjelpetiltak er rettet mot å gi tiltak som avhjelper barnets og familiens behov. Strukturerende hjelpetiltak er tiltak som skal skape varige endringer i familien ved å øke foreldreferdigheter, utvikle samspillet mellom foreldre og barnet og bidra til å aktivere nettverk rundt barnet. I mange tilfeller vil det være behov for en kombinasjon av kompensierende og strukturerende hjelpetiltak for å avhjelpe situasjonen til barnet og familien.

Tidligere var det i barnevernloven § 4-4 andre og tredje ledd gitt eksempler på hvilke hjelpetiltak som kan iverksettes. Disse er nå fjernet. Endringen er ment å tydeliggjøre formålet med hjelpetiltak og bidra til økt bevissthet ved valg av tiltak. I tillegg tydeliggjør endringen at barnevernstjenesten står friere ved valg av type tiltak.

Selv om det fremgår av lovteksten at formålet med hjelpetiltak er å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien, kan barneverntjenesten fortsatt iverksette kompensierende hjelpetiltak. Dette fremgår tydelig av forarbeidene.¹ Eksempler på slike tiltak er opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter og bruk av støttekontakt.

Alle tjenester og tiltak etter barnevernloven skal være forsvarlige, jf. barnevernloven § 1- 4.² Videre skal barnevernet legge avgjørende vekt på å gi hjelp som er til barnets beste, jf. barnevernloven § 4-1 første ledd.

Barn skal gis anledning til å medvirke gjennom hele prosessen ved iverksettelse av hjelpetiltak. Barns rett til medvirkning fremgår i dag tydelig gjennom barnevernloven § 4-1 annet ledd.³

Disse retningslinjene er en oppdatering av tidligere utgitte retningslinjer om hjelpetiltak (Retningslinjer av 10. desember 1998 til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4, rundskriv Q-0982).

---

¹ Prop. 106 L (2012-2013) s. 150, punkt 20.4

² Bestemmelsen trådte i kraft 1. januar 2014

³ Bestemmelsen trådte i kraft 1. juni 2014. Se også forskrift om medvirkning og tillitsperson av 1. juni 2014 nr. 697.

Det er gitt ut flere rundskriv, veiledere etc. som kan være aktuelle når barneverntjenesten jobber med hjelpetiltak. Nedenfor følger noen eksempler.

Les mer:

Barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær, veileder Q-1121 B

Fosterhjems plassering hos biologiske foreldre, rundskriv Q-0835

Samtaler med små barn i saker etter barnevernloven, artikkelsamling Q-1106 B

Snakk med meg – en veileder om å snakke med barn i barnevernet, Q-1156

Saksbehandling i barneverntjenesten, rundskriv Q-1036

Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten, Q-24/2005

Retningslinjer for fosterhjem, rundskriv Q-1072

Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien, veileder Q-1088 B

Seksuelle overgrep mot barn, veileder IS-1060

Saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn, veileder Q-15/2004

Barnefordelingssaker der det er påstander om vold, informasjonshefte Q-1144 B

Forholdet mellom barnevernloven og barneloven, veileder

Tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år, rundskriv Q-2011-13

Barnets talsperson – kommentarer til forskrift 18. februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, rundskriv Q 2013-11

Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten, veileder

Barneverntjenestens ansvar for enslige mindreårige asylsøkere og andre mindreårige personer i mottak, omsorgssentre og kommuner, rundskriv Q-2010-6

Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene, Q-1101

Tiltaksplaner og omsorgsplaner, veileder Q-1104

Retningslinjer om behandlingen av barnevernsaker der barn har tilknytning til andre land, rundskriv Q-42/2015

Rundskrivene og veilederne er tilgjengelig på www.regjeringen.no. Departementet gjør oppmerksom på at det kan ha skjedd endringer som ikke er innarbeidet i de ulike dokumentene.

Lovtekstene er tilgjengelige på www.lovdatabasen.no.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har også utgitt ulike brosjyrer rettet mot foreldre, med informasjon om barn og samlivsbrudd. Brosjyrene er tilgjengelig på www.regjeringen.no:

Foreldreansvar og samværsrett, brosjyre Q-0580

Barn og samlivsbrudd, brosjyre Q-1069

Hva med min mening da? Q-1070. Brosjyren henvender seg til barn som har foreldre som skal flytte fra hverandre.

1.2 Barnets beste er grunnregelen i barnevernet

Barnets beste skal alltid være avgjørende ved valg av tiltak etter barnevernloven, jf. barnevernloven § 4-1. Dette innebærer at barnevernet ved iverksettelse av hjelpetiltak alltid skal foreta en helhetlig og skjønnsmessig vurdering av hva som vil være til barnets beste i det enkelte og konkrete tilfellet.

Barnevernlovens utgangspunkt er at det er best for barn å vokse opp hos sine foreldre. Dette anses som en egenverdi for barnet, selv om det er visse mangler ved de oppvekstvilkårene foreldrene kan tilby barnet. Selv om det påvises svikt i foreldrenes omsorgsevne, og selv om svikten kan være av til dels alvorlig karakter, er utgangspunktet at problemene primært bør søkes bedret ved hjelpetiltak.

Hjelpetiltak skal som hovedregel gis i hjemmet, jf. barnevernloven § 4-4 første til andre ledd. Utgangspunktet når det settes inn hjelpetiltak må være å bygge på barnets foreldre som ressurspersoner. Først når barnets behov for hjelp ikke kan løses ved tiltak i hjemmet, kan barnet plasseres utenfor hjemmet som hjelpetiltak, jf. barnevernloven § 4-4 sjette ledd.

Barnets rett til medvirkning skal ivaretas godt i alle barnevernets prosesser. Barnet skal gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet, jf. barnevernloven § 4-1 annet ledd. I alle saker der barneverntjenesten er inne med hjelpetiltak, skal barnet gis anledning til å medvirke. Barnets rett til medvirkning innebærer at barnet blir godt og skikkelig informert, blir hørt og får anledning til å uttale seg i trygge omgivelser og på måter som gir barnet en følelse av å bli lyttet til og tatt hensyn til. Det vises til utfyllende bestemmelser om dette i forskrift om medvirkning og tillitsperson, FOR-2014-06-01-697.

1.3 Hjelpetiltak skal alltid vurderes før det iverksettes tvangsvedtak

Av det mildeste inngreps prinsipp følger det at hjelpetiltak alltid skal vurderes før det iverksettes tvangstiltak. Prinsippet innebærer at de vedtak som fattes, skal stå i et rimelig forhold til de mål som kan oppnås. Man skal derfor velge det minst inngripende tiltaket som vil være tilstrekkelig for å gi barnet en tilfredsstillende omsorgssituasjon. Prinsippet gjelder alle tiltak etter barnevernloven. Før det iverksettes tvangsvedtak etter barnevernloven skal hjelpetiltak være vurdert, og funnet ikke å være tilstrekkelig til å sikre barnet en tilfredsstillende situasjon. Det er ikke noe krav etter loven at hjelpetiltak skal være forsøkt. Situasjonen kan være så alvorlig at det er åpenbart at hjelpetiltak ikke vil være tilstrekkelig. Dersom hjelpetiltak ikke er å anse som tilstrekkelig i en sak, kan det treffes vedtak om omsorgsovertakelse eller særtiltak for barn med alvorlige atferdsvansker, jf. § 4-12 annet ledd og § 4-25 første ledd.

1.4 Samarbeid med andre tjenester

Barn og familier som kommer i kontakt med barneverntjenesten fordi de har et hjelpebehov, vil ofte kunne trenge tiltak som barneverntjenesten ikke selv rår over. Barneverntjenesten skal derfor samarbeide med andre deler av hjelpeapparatet, jf. barnevernloven § 3-2. Barneverntjenesten bør også samarbeide med frivillige organisasjoner som arbeider med barn og unge, jf. barnevernloven § 3-3. Barneverntjenesten bør bistå familien i kontakten med disse, og eventuelt samordne tiltak når det er behov for tiltak fra flere instanser. For barn med behov for langvarige og koordinerte tiltak eller tjenester skal barneverntjenesten utarbeide en individuell plan, dersom det anses som nødvendig for å skape et helhetlig tilbud for barnet, og det foreligger samtykke, jf. barnevernloven § 3-2 a.

Barneverntjenesten har en plikt til å samarbeide med andre når dette er nødvendig for at barn skal få den hjelpen de trenger. Det er barnets og familiens behov for hjelp som må danne grunnlaget for hvem som må samarbeide og hvordan samarbeidet bør innrettes.

2. Anvendelsesområde for § 4-4

2.1 Råd, veiledning og hjelpetiltak, § 4-4 første ledd

Barneverntjenesten kan gi barn og foreldre råd og veiledning i stedet for, eller i tillegg til, konkrete hjelpetiltak. På denne måten kan barneverntjenesten bygge på foreldrenes ressurser som omsorgspersoner, slik at foreldrene i størst mulig grad blir i stand til å ivareta sine foreldrefunksjoner, uten at det blir nødvendig å sette inn andre tiltak.

Når loven pålegger barneverntjenesten et slikt veiledningsansvar innebærer dette ikke at det nødvendigvis bare er barneverntjenesten som kan gi råd og veiledning. I en del tilfeller kan dette bedre ivaretas av etater som står nærmere det enkelte barn og som har større innsikt i barnets hverdag, som f.eks. skole, barnehage og helsestasjon. Når noen henvender seg til barneverntjenesten for å søke hjelp, eller barneverntjenesten på annen måte blir kjent med at en familie har et hjelpebehov, har barneverntjenesten et ansvar for å ta initiativ til og eventuelt samordne slike tiltak. Veiledningsplikten etter barnevernloven § 4-4 kommer i tillegg til den alminnelige veiledningsplikten som følger av forvaltningsloven § 11 (veiledningsplikten for forvaltningsorganer). Det oppstilles ingen vilkår for å gi råd og veiledning etter barnevernloven § 4-4 første ledd. Det er således ikke noe vilkår for å gi råd og veiledning at barnet har et særlig behov for tiltak etter barnevernloven § 4-4.

For at barneverntjenesten skal kunne iverksette hjelpetiltak, må de nærmere bestemte vilkårene i barnevernloven § 4-4 annet ledd være oppfylt. Barneverntjenesten har da en plikt til å iverksette tiltak som omhandlet i annet ledd.

2.2 Hjelpetiltak skal i utgangspunktet gis i hjemmet der barnet bor

Det vil først og fremst være aktuelt å iverksette hjelpetiltak i det hjemmet som barnet bor i. Hvem barnet bor sammen med har i utgangspunktet ingen betydning. Det er barnets behov for hjelp som er avgjørende. Har barnet behov for tiltak, kan tiltak iverksettes selv om barnet bor hos andre enn foreldrene sine, som f.eks. besteforeldre eller andre foresatte. Dersom barnet bor i fosterhjem eller institusjon etter vedtak om omsorgsovertakelse, må det imidlertid forutsettes at barnet ikke vil være i en slik situasjon at det har et særlig behov for hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4. I disse tilfellene har barneverntjenesten en selvstendig plikt til å ivareta barnets behov for nødvendig omsorg, hjelp og oppfølging.

2.3 Hjelpetiltak i samværshjemmet

Dersom bare en av foreldrene bor sammen med barnet mens den andre har samværsrett, vil det først og fremst være aktuelt å rette hjelpetiltakene inn mot den av forelderen som bor fast sammen med barnet. I enkelte tilfeller kan imidlertid situasjonen være slik at det er i samværshjemmet barnet har behov for hjelpetiltak. Dette kan være tilfellet der samværsforelder trenger støtte for å håndtere omsorgen for barnet eller dersom det er mangler ved den omsorgen barnet får under samvær. I slike tilfeller kan det iverksettes hjelpetiltak i samværshjemmet, dersom begge foreldrene samtykker til slike tiltak.

Barneverntjenestens kompetanse i spørsmål som reguleres av barneloven er meget begrenset, men barneverntjenesten kan, ved mistanke om omsorgssvikt eller overgrep i samværshjemmet, starte undersøkelsessak etter barnevernloven § 4-3. Undersøkelsen må i slike tilfeller rette seg mot barnets totale omsorgssituasjon, og dermed omfatte både hjemmet der barnet bor og samværshjemmet. Eventuelle pålegg om hjelpetiltak eller senere tvangstiltak kan imidlertid bare rettes mot bostedsforelderen.

I enkelte tilfeller kan barneverntjenesten vurdere at det er behov for å sette inn tiltak i samvæershjemmet, men uten at samværsforelderen vil samtykke til dette. Barneverntjenesten kan da råde bostedsforelderen til å gjøre det som er nødvendig etter barneloven, for å begrense, stanse eller på annen måte regulere eller kontrollere samværet. Når barneverntjenesten på bakgrunn av en barnefaglig vurdering finner grunn til å gi et slikt råd, bør rådet nedfelles i en skriftlig anbefaling. For mer informasjon om dette vises det til veilederen "Forholdet mellom barnevernloven og barneloven – Barneverntjenestens rolle der foreldrenes konflikter går utover barnets omsorgssituasjon" kapittel 4.

2.4 Hjelpetiltak til barn i akuttsituasjoner

Dersom et barn er uten omsorg fordi foreldrene er syke eller av andre grunner, har barneverntjenesten plikt til å sette i verk de hjelpetiltak som umiddelbart er nødvendige, jf. barnevernloven § 4-6 første ledd. Foreldrene må samtykke til hjelpetiltaket. Dersom foreldrene ikke er i stand til å samtykke, enten fordi de er fraværende eller i rus, må det forutsettes at foreldrene ikke motsetter seg tiltaket. Dersom barnet er over 15 år er også barnets samtykke nødvendig. Barnet kan bare sies å være uten omsorg når ingen tar seg av det. Dersom barnet blir forsvarlig ivaretatt av andre enn foreldrene, kommer barnevernloven § 4-6 første ledd normalt ikke til anvendelse. Barnevernloven § 4-6 første ledd er bl.a. ment å omfatte tilfeller der foreldrene er uteblitt fra hjemmet uten varsel, eller der de er ute av stand til å ta vare på barnet fordi de er blitt akutt syke eller er i rus. Videre omfatter bestemmelsen situasjoner der barnet har rømt fra hjemmet, eller på andre måter har kommet bort fra foreldrene. Det er ikke et vilkår at det er noe i veien med foreldrenes omsorgsevne for å sette i verk tiltak i slike situasjoner. Det må vurderes konkret hvilke hjelpetiltak som skal benyttes i det enkelte tilfellet, og tiltaket må følges opp og vurderes fortløpende, jf. barnevernloven § 4-5. Barnevernloven § 4-6 første ledd angir ikke hvor lenge tiltaket kan vare. Det er imidlertid forutsatt at det er kortvarige tiltak, dvs. tiltak av inntil noen dagers varighet. Dersom det blir aktuelt med mer langvarige tiltak (tiltak utover noen dagers varighet), må det treffes ordinært vedtak etter barnevernloven § 4-4. Tiltak etter barnevernloven § 4-6 kan uansett ikke opprettholdes mot foreldrenes vilje. Dersom foreldrene trekker tilbake sitt samtykke, må tiltaket opphøre. Dersom det er behov for å sette inn tiltak i akuttsituasjoner mot foreldrenes vilje, kan det treffes vedtak om tiltak etter barnevernloven § 4-6 annet ledd. Det vises til retningslinjer om midlertidige og foreløpige vedtak i akuttsituasjoner av 15. oktober 1998 (Q-0973).

2.5 Hjelpetiltak til mindreårige asylsøkere

Barnevernloven gjelder for alle barn som oppholder seg i Norge, uavhengig av deres oppholdsstatus og statsborgerskap. Dette innebærer at barneverntjenesten ved behov har plikt til å følge opp barn som befinner seg i en asylsøkerfase, altså før utlendingsmyndighetene har fattet et vedtak. Barneverntjenesten kan treffe vedtak om hjelpetiltak også for disse barna, uavhengig av om barnet er enslig mindreårig eller om barnet kommer sammen med sine foreldre. Dersom den kommunale barneverntjenesten mottar en bekymringsmelding for et barn i asylsøkerfasen, skal barneverntjenesten på vanlig måte vurdere om barnet har behov for tiltak etter barnevernloven.

2.6 Bruk av tolk

I situasjoner der det kan oppstå språkproblemer må barnevernet benytte kvalifiserte tolker. I barnevernets arbeid med den enkelte familie er det avgjørende at alle parter forstår detaljene i og konsekvensene av det som blir sagt og skrevet. Dette er viktig for å oppfylle sin veilednings- og informasjonsplikt overfor familier, og sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før det tas avgjørelser og treffes vedtak i en sak. Barn skal ikke brukes som tolk i barnevernets saksbehandling.

2.7 Hjelpetiltak i forbindelse med opphevelse av vedtak om omsorgsovertakelse

Også når et omsorgsvedtak oppheves og omsorgen tilbakeføres til foreldrene, jf. barnevernloven § 4-21, vil det ofte være behov for oppfølging fra barneverntjenesten i form av hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4. Slik oppfølging vil øke sjansene for en vellykket tilbakeføring.

2.8 Hjelpetiltak til ungdom over 18 år

Utviklingen de siste ti-årene har gått i retning av at overgangsfasen fra ungdom til selvstendig voksen strekker seg over mange år, og de fleste ungdommer mottar støtte og hjelp fra foreldrene til langt opp i tjuetårene. Mange ungdommer som har vært under barnevernets omsorg har et mindre og mer sårbart nettverk enn ungdommer flest. Målsettingen med å gi tiltak til ungdom i barnevernet etter fylte 18 år og opp til 23 år, er at også disse ungdommene skal få nødvendig hjelp og støtte i overgangsfasen til en selvstendig voksertilværelse.

Barnevernloven gir adgang til å opprettholde igangsatte tiltak, eller erstatte disse med andre tiltak, inntil ungdommen har fylt 23 år. Dette gjelder både for ungdom som det har vært truffet vedtak om omsorgsovertakelse for og ungdom som har mottatt hjelpetiltak etter § 4-4. Tiltak etter loven kan også gis, selv om den enkelte ungdom i en kortere periode før fylte 18 år ikke har mottatt tiltak fra barneverntjenesten.

Tiltak kan, med unntak av tiltak etter § 4-24, bare opprettholdes dersom den enkelte ungdom selv samtykker. At det er tale om frivillige tiltak innebærer at det er tiltak etter § 4-4 som vil være aktuelle for ungdom over 18 år.

I 2009 fikk § 1-3 annet ledd en tilføyelse om at opphør av tiltak, eller avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal regnes som enkeltvedtak og skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste i henhold til barnevernloven § 4-1. Barneverntjenesten må foreta en grundig vurdering av om tiltaket skal opprettholdes eller erstattes av nye, og synliggjøre hvilke vurderinger som er foretatt.

Hvis ungdommen får avslag på søknad om et bestemt tiltak, skal han eller hun gjøres oppmerksom på klageadgangen til fylkesmannen etter §§ 6-5 og 6-6. Dersom det gis avslag på å videreføre et tiltak, bør det vurderes om tiltaket skal opprettholdes til klagen er avgjort, jf. forvaltningsloven § 42.

Det er viktig at barneverntjenesten, i god tid før ungdommen fyller 18 år, informerer om adgangen til å opprettholde tiltak etter fylte 18 år, og avklarer med ungdommen hva han eller hun ønsker. Overgangen til en selvstendig voksertilværelse er en prosess og ungdommen må gjøres godt kjent med hva som kreves av dem etter fylte 18 år, og hvem som kan gi ungdommen støtte.

Dersom barneverntjenesten har overtatt omsorgen for ungdommen, skal det vurderes om plasseringen skal opprettholdes eller om ungdommen skal motta andre hjelpetiltak etter fylte 18 år. Dersom ungdommen samtykker, skal det utarbeides en plan for fremtidige tiltak, jf. barnevernloven § 4-15 fjerde ledd. Det fremgår av bestemmelsen at planen kan endres. Dersom ungdommen bor i fosterhjem, skal fosterforeldrene involveres i planleggingen så tidlig som mulig.

For barn som mottar frivillige hjelpetiltak, skal barneverntjenesten utarbeide en tidsavgrenset tiltaksplan. Oppfølgingen av tiltak og planleggingen av hva som skal skje etter fylte 18 år skal således gjøres i tiltaksplanen. Tiltaksplanene skal evalueres regelmessig, jf. § 4-5.

Hvis ungdommen selv ikke ønsker noe tiltak etter fylte 18 år skal ungdommen gjøres oppmerksom på at han eller hun kan ombestemme seg. Barneverntjenesten bør forsøke å få til en avtale om at det skal opprettholdes kontakt også med dem som ikke ønsker videre tiltak. Under enhver omstendighet bør ungdom som har takket nei til tiltak kontaktes ett år etter at alle tiltak er avsluttet, for å høre om de nå likevel ønsker å motta tiltak.

I dagens samfunn er det viktig at ungdom mestrer utdanning eller jobb, bolig og økonomi, og at de har et godt sosialt nettverk. Det overordnede målet med tiltak etter 18 år er at ungdommen gradvis skal settes i stand til å greie seg på egen hånd. De tiltakene som settes inn bør derfor utformes slik at ungdommen gis mulighet til nettopp en slik utvikling. Dette tilsier at tiltak bør kunne endres etter hvert som den enkeltes behov endrer seg. Barnevernstjenesten bør utvise fleksibilitet og kreativitet i opprettelsen av tiltak, slik at forholdene legges best mulig til rette for en gradvis overgang til en selvstendig tilværelse.

Dersom ungdommen etter fylte 18 år også har behov for tiltak som hører inn under andre deler av hjelpeapparatet, har barneverntjenesten et særlig ansvar for å bistå ungdommen i kontakten med disse, og for å koordinere tiltakene, jf. barnevernloven § 3-2 a. Dersom tiltak etter barnevernloven ikke skal opprettholdes etter at ungdommen fyller 18 år, må barneverntjenesten i samråd med ungdommen og i god tid før tiltak etter barnevernloven opphører undersøke om det er behov for tiltak eller tjenester som ligger under andre lover. I disse tilfellene må barneverntjenesten informere de øvrige tjenester om ungdommens behov og eventuelt bistå med å finne frem til aktuelle tiltak.

Departementet viser for øvrig til Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år (Q-13/2011).

3. Frivillige hjelpetiltak

3.1 Den/de som har daglig omsorg må samtykke

Hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4 er frivillig, med unntak av tiltak etter barnevernloven § 4-4 tredje til femte ledd. Det er derfor opp til foreldrene om de vil ta imot tilbudet om hjelpetiltak eller ikke. Dette innebærer at barnets foreldre eller andre foresatte må samtykke til tiltaket. Samtykket bør være skriftlig. Dersom barnet bare bor sammen med én av foreldrene, er det denne som skal samtykke til hjelpetiltaket. Foreldre som bare har del i foreldreansvaret og som ikke har daglig omsorg for barnet, vil ikke være parter i sak om hjelpetiltak med mindre det aktuelle tiltaket retter seg mot eller direkte berører vedkommende, for eksempel ved at tiltaket griper inn i hans eller hennes samværsrett med barnet. Bakgrunnen for at foreldre som ikke har del i den daglige omsorgen ikke anses som parter i slike avgjørelser, er at dette dreier seg om tiltak som etter barnelovens regler kan avgjøres alene av den av forelderen som har daglig omsorg for barnet.

3.2 Barn over 15 år må samtykke

Dersom barnet er over 15 år og har partsrettigheter, jf. barnevernloven § 6-3, er også barnets samtykke nødvendig for at frivillige tiltak etter barnevernloven § 4-4 skal kunne iverksettes. At barnet kan utøve selvstendige partsrettigheter innebærer at barnet selv kan søke om hjelpetiltak etter loven. Barnevernloven § 4-4 inneholder imidlertid ingen særskilt hjemmel til å plassere barnet utenfor hjemmet på grunnlag av barnets eget samtykke alene, dersom foreldrene ikke samtykker, slik som lovens § 4-26 (plassering i institusjon på grunnlag av eget samtykke). Det er ikke mulig å plassere barn utenfor hjemmet mot foreldrenes samtykke utover de tilfeller som er regulert i barnevernloven § 4-26. I slike tilfeller må det derfor treffes vedtak om omsorgsovertakelse, jf. barnevernloven §§ 4-8 og 4-12.

3.3 Barn har rett til å uttale seg

Barn skal gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet, jf. barnevernloven § 4-1 annet ledd. Alle barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne, jf. barnevernloven § 6-3 første ledd. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

3.4 Frivilligheten fremstår ikke alltid som reell

At hjelpetiltakene er frivillige forutsetter at foreldrene erkjenner at barnet har behov for hjelp, og tar imot tilbudet om hjelpetiltak. Samarbeid mellom barneverntjenesten og foreldrene er viktig for at tiltaket skal ha en funksjon. På den annen side kan foreldrene ofte befinne seg i en situasjon hvor de ser seg nødt til å akseptere at barneverntjenesten setter inn hjelpetiltak selv om de ikke ønsker tiltaket, fordi alternativet kan være at det iverksettes tvangstiltak. Foreldrenes valgfrihet er derfor ikke alltid reell. Det er viktig at foreldrene får tilstrekkelig informasjon om konsekvensene av å motsette seg hjelpetiltaket, men manglende samarbeidsvilje eller -evne kan ikke i *seg selv* medføre omsorgsovertakelse. Dette er det også viktig at barneverntjenesten informerer foreldrene om. Barneverntjenesten må her som ellers sannsynliggjøre at barnets situasjon er så utsatt at vilkårene for omsorgsovertakelse foreligger. I og med at vilkårene for hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4 ikke er like strenge som vilkårene for omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12, vil dette ikke alltid være tilfelle.

3.5 Foreldre som ikke samtykker til hjelpetiltak

Noen ganger konkluderer barneverntjenesten med at det bør iverksettes hjelpetiltak, men foreldrene motsetter seg dette. Barneverntjenesten bør i slike tilfeller vurdere om det er grunnlag for å fremme sak om pålegg av hjelpetiltak, jf. punkt 5 nedenfor, eller om situasjonen er så alvorlig at det kan være aktuelt med omsorgsovertakelse. I de tilfellene der barneverntjenesten kommer til at vilkårene for tvangsvedtak ikke er til stede, anbefaler departementet at saken tas opp til ny vurdering når det har gått et halvt år. Foreldrene bør opplyses om at saken vil bli gjenopptatt, og de bør varsles når dette skjer.

Ved den nye behandlingen må barneverntjenesten vurdere om vilkårene til å foreta undersøkelse etter § 4-3 er til stede, og i tilfelle behandle saken som beskrevet i bestemmelsen. Hvis det igjen konkluderes med at det er behov for hjelpetiltak, men foreldrene på ny motsetter seg dette, bør saken tas opp til ny behandling etter ytterligere seks måneder.

4. Vilkår for å iverksette hjelpetiltak, jf. § 4-4 annet ledd

4.1 Barnet må ha et særlig behov for hjelp

Når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for hjelp, skal barneverntjenesten sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien. At det er svakheter eller mangler ved forholdene i hjemmet er ikke i seg selv tilstrekkelig til å iverksette tiltak etter barnevernloven § 4-4. Grunnvilkåret for å sette inn tiltak er at barnet har et særlig behov for hjelp. Barnets behov må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle. Kravet om at barnet må ha et særlig behov for hjelp innebærer at hjelpebehovet er større enn det som er vanlig for de fleste andre barn.

Når det gjelder barn med nedsatt funksjonsevne gjelder vilkåret om særlig behov for hjelp på samme måte som overfor funksjonsfriske barn. Nedsatt funksjonsevne hos et barn gir ikke i seg selv grunnlag for å iverksette hjelpetiltak. Barnet må ha et behov for hjelp utover den nedsatte funksjonsevnen – et behov utover det de fleste barn i samme situasjon vil ha. Årsaken til barnets særlige behov for hjelp kan være forholdene i hjemmet, for eksempel foreldrenes omsorgsevne, sosiale problemer, økonomi eller boforhold. Andre grunner enn forholdene i hjemmet kan være forhold knyttet til barnet selv, som atferdsvansker eller sosial mistilpasning. Tiltak og tjenester for å avhjelpe særlige funksjonsnedsettelse skal først og fremst ivaretas av andre tjenester enn barneverntjenesten. Dersom foreldrene ikke sørger for at et barn med nedsatt funksjonsevne eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sine særlige behov for behandling og opplæring, vil imidlertid barneverntjenesten ha et ansvar for å ta dette opp med foreldrene, og for å kontakte andre deler av hjelpeapparatet. Dersom foreldrene ikke er i stand til å se barnets behov, eller ikke ønsker å

samarbeide med hjelpeapparatet slik at barnet kan få den nødvendige hjelp, kan fylkesnemnda vedta at barnet skal behandles eller få opplæring med bistand fra barnevernstjenesten, jf. barnevernloven § 4-11. Et slikt vedtak kan treffes uten at foreldrene samtykker, og uten at hjelpetiltak er forsøkt først.

4.2 Ulike typer hjelpetiltak

Som nevnt i innledningen er eksemplene på ulike typer hjelpetiltak fjernet i lovteksten for å tydeliggjøre formålet med hjelpetiltak og bidra til økt bevissthet ved valg av tiltak. Det er vanlig i forskningen å skille mellom *kompenserende* og *strukturerende* hjelpetiltak.

Kompenserende hjelpetiltak er tiltak som kompenserer og avhjelper familiens eller barnets omsorgssituasjon, for eksempel ulike typer råd og veiledning, støttekontakt for barnet, besøks- og avlastningshjem og økonomisk støtte. *Strukturerende* hjelpetiltak er tiltak som skal skape varige endringer i familien, ved å øke foreldreferdigheter, utvikle samspeillet mellom foreldre og barnet og bidra til å aktivere nettverk rundt barnet. Når det gjelder strukturerende hjelpetiltak er det vanlig å skille mellom hjelpetiltak som retter seg mot barn og unge med atferdsvansker, og mer universelle hjelpetiltak som er rettet mot bredere målgrupper. Felles for de universelle programmene er at de bygger på kunnskap om nyere forskning om spedbarnets utvikling, utviklingsstøttende samhandling og kommunikasjon mellom barnet og nærmeste foresatte.

Under punkt 4.3 gjennomgås ulike eksempler på kompenserende og strukturerende hjelpetiltak. Opplistingen er ikke uttømmende og det kan benyttes hjelpetiltak som ikke er nevnt der. Hjelpetiltak kan benyttes hver for seg eller i kombinasjon med andre hjelpetiltak. Barneverntjenesten bør utvise fleksibilitet og kreativitet ved valg av hjelpetiltak, og står fritt til å velge hjelpetiltak ut fra barnets og familiens individuelle behov.

4.3 Eksempler på kompenserende hjelpetiltak

4.3.1 Råd og veiledning

Råd og veiledning er en vid tiltakskategori, og kan være rettet både mot barnet, foreldrene og familien som sådan. Råd og veiledning kan gis av saksbehandlere i den enkelte barneverntjeneste, men også av familieterapeuter og miljøarbeidere i og utenfor barneverntjenesten.

4.3.2 Støttekontakt og tilsyn

Det er viktig at hjelpetiltak, i tillegg til å omfatte tiltak som går direkte på barnets behov, også omfatter tiltak som går ut på å bedre foreldrenes omsorgsevne. Et tiltak som er direkte rettet mot barnet, er for eksempel bruk av støttekontakt. Støttekontakten er en person barnet kan støtte seg til utover foreldrene. Barnet kan ha behov for en å snakke med eller en som tar barnet med på ulike aktiviteter (kino, turer m.m.). Støttekontakten behøver ikke være fagutdannet, men bør være under veiledning av en fagutdannet person. En støttekontakt er ikke ment å ha den kontrollfunksjonen en tilsynsfører har, men skal først og fremst være en støtteperson for barnet. I tillegg kan støttekontakten fungere som avlastning for familien. Støttekontaktordningen vil imidlertid inneholde noen elementer av kontroll, ved at støttekontakten får kjennskap til barnets og familiens fungering, men kontroll skal ikke være støttekontaktens hovedoppgave. Støttekontakt som eneste tiltak vil først og fremst være aktuelt for barn som har begrenset problembelastning, som foreldrene selv ikke klarer eller har overskudd til å ivareta. For barn med større problembelastning vil støttekontakt kunne være aktuelt i kombinasjon med andre tiltak fra helse- og sosialtjenestene og skole- og utdanningsetatene.

Tilsyn er et hjelpetiltak som er rettet mot foreldrene og familien som helhet. Dette tiltaket vil først og fremst være aktuelt å benytte når barneverntjenesten har mistanke om at foreldrenes evne til å

ivareta omsorgen for barnet er mangelfull. Gjennom tilsyn skal barneverntjenesten kontrollere at barnet har trygge oppvekstvilkår, og påse at foreldrene følger opp eventuelle andre hjelpetiltak. Tilsynsarbeidet innebærer dermed en stor grad av kontroll med familiens privatliv. Selv om tilsyn skal ha en kontrollfunksjon, er det viktig at barnevernstjenesten i møtet med familien har som mål og utgangspunkt å hjelpe familien til å fungere. Det er derfor svært viktig at barnevernstjenesten gjennom tilsyn, også har en rådgivende og hjelpende funksjon overfor foreldrene. Tilsyn kan iverksettes både som frivillig ordning og ved pålegg.

Tilsyn kan brukes i et bredt spekter av saker med ulik grad av bekymring. Innholdet i tilsynet vil blant annet kunne variere med barnets alder og hva barneverntjenesten er bekymret for. Innholdet i tilsynet må være diskutert med familien på forhånd. Tilsynet må være klart begrunnet og ha en klar målsetting. Familien må gjøres kjent med at tilsynet vil inneholde elementer av både hjelp og kontroll, slik at foreldrene er klar over hva slags tiltak de samtykker til. Dersom slik informasjon ikke er gitt, og foreldrene senere motsetter seg tilsyn, kan tiltaket ikke opprettholdes. Avgjørelse om pålegg om tilsyn etter barnevernloven § 4-4 tredje til femte ledd må, dersom vilkårene er oppfylt, eventuelt treffes av fylkesnemnda, se punkt 5 nedenfor.

4.3.3 Besøks- og avlastningshjem

Besøks- og avlastningshjem er et forholdsvis mye benyttet tiltak. Formålet med besøks- og avlastningshjem som hjelpetiltak kan være flere. Tiltakene kan være begrunnet både i barnets behov og foreldrenes behov for avlastning. Foreldrene kan ha lite overskudd til barnet, og barnet kan ha behov for andre voksenpersoner som har tid og mulighet til å gi ham eller henne særlig oppfølging, på ett eller flere områder foreldrene selv ikke makter å følge opp. De som skal være besøks- og avlastningshjem må fremlegge politiattest, jf. barnevernloven § 6-10 første ledd. Barnevernloven har utover dette ingen nærmere regler for besøks- og avlastningshjem. Barneverntjenesten bør likevel forsøke å finne besøks- og avlastningshjem som gjenspeiler barnets språklige, kulturelle og religiøse bakgrunn, dersom dette anses viktig for familien. For å sikre at de personer som rekrutteres til slike oppdrag har de nødvendige forutsetninger for å fylle oppgaven, bør de prosedyrer og krav som gjelder for utvelgelse av fosterhjem i utgangspunktet følges. Barneverntjenesten bør, på samme måte som ved rekruttering av fosterhjem, undersøke de aktuelle familiene nøye og forsikre seg om at disse er i stand til å ivareta det enkelte barns behov. Besøks- og avlastningshjem er frivillige hjelpetiltak, og det er således opp til foreldrene om de vil ta imot barnevernets tilbud om et konkret besøks- eller avlastningshjem. Når det gjelder samtykke fra foreldrene og barn over 15 år samt yngre barns rett til å bli hørt, vises det til punkt 3.1-3.3 ovenfor.

Oppgaven som besøks- og avlastningshjem skiller seg ut fra fosterhjemmene fordi et besøks- og avlastningshjem ikke skal erstatte barnets hjem hos sine foreldre. Dette innebærer at kravene til besøkshjem kan være annerledes enn de som stilles til ordinære fosterhjem. Når barnevernstjenesten skal finne et besøkshjem til barnet, må barnets behov være avgjørende for utvelgelsen.

4.3.4 Særlig om hjemkonsulent

En hjemkonsulent kommer hjem til familien og hjelper til med å lage gode hverdagsrutiner for familien. Dette kan være et aktuelt tiltak dersom foreldrene er midlertidig ute av stand, eller har begrenset mulighet, til å gi omsorg på grunn av sykdom, at de er utslitte eller har andre forbigående utfordringer. Hjemkonsulenten kan bidra til å hjelpe familien over en vanskelig periode, uten at barnet må plasseres utenfor hjemmet. Konsulenten kan også gi råd og veiledning i omsorgen og oppdragelsen av barnet. Hjemkonsulentens arbeid vil innebære noen elementer av kontroll, på samme måte som når det føres tilsyn. Det er derfor viktig at familien får tilstrekkelig informasjon om hva tiltaket går ut på, og at familien er enig i hva hjemkonsulentens oppgaver i det enkelte tilfelle skal bestå av.

4.3.5 Andre hjelpetiltak

Barneverntjenesten kan også iverksette hjelpetiltak ved å sørge for at barnet får plass i barnehage eller skolefritidsordning. Formålet med slike tiltak vil ofte være en kombinasjon av hjelp til barnet og avlastning for foreldrene. Barnet kan ha et særlig behov for det tilbudet barnehagen eller skolefritidsordningen gir.

Barneverntjenesten kan videre sette i verk tiltak for å stimulere barnet sosialt i fritiden, som for eksempel ved å medvirke til at barnet kan delta i ulike typer fritidsaktiviteter. Slike fritidsaktiviteter kan eventuelt kombineres med oppnevning av en støttekontakt, som kan hjelpe til med å bringe barnet til og fra aktiviteter, dersom foreldrene selv ikke makter å følge opp dette.

Barneverntjenesten kan yte økonomisk stønad som hjelpetiltak for barnet. Økonomisk stønad kan gis til konkret hjelp for barnet i enkelte tilfeller, for eksempel som tilskudd til fritidsaktiviteter, ferieopphold o.l. Det må likevel understrekes at slik stønad ikke skal ytes som erstatning for økonomisk sosialhjelp etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen. Dette er presisert i forarbeidene til barnevernloven.⁴ Det bør derfor ikke ytes stønad til dekning av husleie, strøm, telefon eller andre utgifter til familiens livsopphold etter barnevernloven. Økonomisk stønad etter barnevernloven kan bare ytes som hjelpetiltak for barnet direkte. Stønadene må derfor ha et konkret formål som kommer barnet til gode, og skal ikke dekke livsnødvendige behov verken for barnet eller familien. I Prop. 106 L uttales det følgende om bruk av økonomisk stønad; *"Departementet er imidlertid av den oppfatning at å yte økonomisk stønad til utsatte barn og unge og deres familier er en oppgave som fortrinnsvis ligger hos arbeids- og velferdsforvaltningen."* I saker der det er behov for å yte økonomisk stønad, er det derfor viktig at barnevernstjenesten samarbeider tett med arbeids- og velferdsforvaltningen.

Barneverntjenesten kan også hjelpe ungdom til å komme i gang med utdanning eller arbeid, eller bidra til at vedkommende får anledning til å bo utenfor hjemmet. Dette kan omfatte hjelp til at barnet for kortere eller lengre tid bor hos for eksempel slekt eller venner av familien, eller at en ungdom flytter på hybel. Det siste kan kombineres med sosialhjelp etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen.⁵

4.4 Eksempler på strukturerende hjelpetiltak for barn og unge med atferdsvansker

4.4.1 Parent Management Training Oregon (PMTO)

PMTO er en behandlingsmodell beregnet for foreldre og foresatte med barn i alderen 3-12 år med alvorlige atferdsvansker. Programmet bygger på en forståelse av at manglende foreldreferdigheter og uheldig oppdragspraksis av barna, fører til et negativt samspill mellom foreldre og barn, som igjen bidrar til at atferdsvanskene oppstår og forsterkes. Et mål med metoden er å gjenopprette en positiv foreldre- barn relasjon. Metoden er også prøvd ut i fosterhjem.⁶

4.4.2 Tidlig innsats for barn i risiko - (TIBIR)

Programmet bygger på prinsippene i PMTO (se over) samt kunnskap fra andre programmer, som De utrolige årene (DUÅ- Webster Stratton- se punkt 4.4.7). Målgruppen er familier med barn i alderen 3-12 år der barnet står i fare for å utvikle eller har utviklet atferdsvansker. TIBIR er utviklet for å kunne tilpasses det kommunale hjelpeapparatet. Programmet består av seks tiltak; foreldrerådgivning,

⁴ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 33

⁵ Se Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen av 18. desember 2009 nr. 131

⁶ <http://atferdssenteret.no/tidlig-innsats-for-barn-i-risiko>

konsultasjon, foreldregrupper, kartlegging, ferdighetstrening og PMTO- behandling. Programmet benyttes i barnehage, skole og i hjemmet.⁷

4.4.3 Multisystemisk terapi – MST

MST er en familie- og nærmiljøbasert behandling for ungdom i alderen 12-18 år, som har alvorlige atferdsvansker. Det kan dreie seg om ungdom som er voldelig eller aggressiv, som har problemer på skolen, som ruser seg, eller som har venner som har uheldig innflytelse på dem. For noen av ungdommene kan MST også være et alternativ til å måtte bo utenfor hjemmet. Målet for behandlingen er at ungdommen skal fungere godt uten atferdsproblemer. For å oppnå dette jobbes det med å styrke familiens samhold og omsorg for hverandre, og styrke foreldrenes oppdragspraksis. MST skal bidra til å hindre ungdommens kontakt med negative miljøer og bedre ungdommens prestasjoner i skolen eller arbeidslivet, og styrke kontakten mellom familien og omgivelsene, som det sosiale nettverket, skolen og fritidsaktiviteter. MST skal videre sette familien i stand til å løse framtidige problemer.⁸

4.4.4 Aggression Replacement Training – ART

Programmet er en gruppebasert strukturert pedagogisk opplæringsmetode, som har vist seg å være et effektivt redskap i forebygging, reduksjon og erstatning av aggressiv atferd hos barn og ungdom. Metoden benyttes i barnehage, barneskole, ungdomsskole, barnevernsinstitusjoner, innen psykiatri og i arbeid med personer med Asperger syndrom og autisme. Målsettingen med treningen er å bedre deltakernes evne til å fungere sosialt og redusere sinne. Treningen vektlegger å finne frem til handlingsalternativer som virker for hver enkelt, gjennom rollespillbasert trening. ART er et multimodalt program, som betyr at det inneholder komponenter som fokuserer på ulike aspekter ved sosial fungering. Følgende tre komponenter inngår i programmet: Sosial ferdighetstrening, sinnekontrolltrening og trening i moralsk resonnering.

4.4.5 Funksjonell familieterapi (FFT)

Funksjonell familieterapi (FFT) er en evidensbasert behandlingsmetode for familier hvor en ungdom (11–18 år) viser alvorlige atferdsvansker. I Funksjonell familieterapi blir ungdommens atferd sett i sammenheng med hvordan alle i familien gjensidig påvirker hverandre. Metoden fokuserer på å bedre familiens samspill, kommunikasjon og problemløsningsferdigheter, samt å endre eventuelle uheldige oppdragsstrategier. Behandlingen er inndelt i tre faser; involverings- og motivasjonsfasen, atferdsendingsfasen og generaliseringsfasen.⁹

4.4.6 Positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling (PALS)

PALS er en norsk tilpasning av de skoleomfattende modellene, som er utviklet ved Universitetet i Oregon i USA. Modellen er videreutviklet og tilpasset norske forhold av Atferdssenteret. Modellen har som målsetting å øke de ansattes kompetanse, gjennom å utvikle skolen som en lærende organisasjon. De ansatte får grunnleggende opplæring i universelle forebyggende tiltak som kommer alle elevene til gode. I tillegg får de opplæring i individuelle tiltak for de elevene som trenger ekstra sosial eller skolefaglig opplæring og støtte.¹⁰

4.4.7 De utrolige årene – DUÅ (Webster Stratton)

Dette programmet har som formål å forebygge eller behandle atferdsvansker hos barn i alderen 3-12 år. Nyere forskning om programmet, viser at programmet kan være virksomt både overfor atferdsvansker, foreldres psykiske vansker og foreldres opplevelse av stress i omsorgsrollen.¹¹

⁷ <http://atferdssenteret.no> for mer informasjon

⁸ For mer informasjon om MST se <http://atferdssenteret.no>

⁹ Mørkrid, D. & Christensen, B. (2007). Funksjonell familieterapi: En evidensbasert familieterapeutisk behandling for ungdom og familier med alvorlige atferdsvansker. Tidsskriftet Norges barnevern, 84 (3), 15-23

¹⁰ For mer informasjon om PALS, se <http://atferdssenteret.no>

¹¹ Drugli, Larsson, Fossum og Mørch, 2010

4.5.6 Trygg Base

Trygg Base er en modell for veiledning av fosterforeldre, basert på tilknytningsteoretiske forståelser. Modellen er utviklet i England. Fosterforeldre får kjennskap til Trygg Base gjennom sin deltagelse i PRIDE grunnopplæring. Veiledningen bygger på G. Schoefields modell for veiledning av fosterforeldre "Trygg base". Denne modellen består av fem utviklingsområder. I gruppeveiledningen gjennomgås disse områdene systematisk, og de kobles opp til utfordringene fosterfamiliene opplever, som for eksempel det å være tilgjengelig, hjelpe barnet til å kjenne tillit, gi sensitive gjensvar, hjelpe barnet til å håndtere og regulere følelser og atferd, godta barnet, bygge selvfølelse, hjelpe barnet til å kjenne at det mestrer og fremme familiemedlemskap samt å hjelpe barnet å høre til.¹⁷

4.5.7 Nurse-Family Partnership (NFP)

Nurse-Family Partnership er et internasjonalt anerkjent forebyggende folkehelseprogram for barn og deres familier. Målgruppen er førstegangsførelse som selv har hatt en vanskelig barndom og som fortsatt kan ha et krevende liv. Målsettingen er å forebygge omsorgssvikt, psykisk sykdom, og generelt bedre barns oppvekstvilkår gjennom tidlig innsats. Det gis oppfølging gjennom hjemmebesøk fra tidlig graviditet og frem til barnet fyller to år. Oslo og Rogaland piloterer programmet fra 2016.¹⁸

5. Pålegg om hjelpetiltak, § 4-4 tredje til femte ledd

5.1 Innledning

Hjemmelen til å pålegge hjelpetiltak er utvidet til å omfatte flere typer tiltak, jf. Prop. 72 L (2014-2015) Endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak). Lovendringen trådte i kraft 1. april 2016.

Hovedregelen er at hjelpetiltak etter § 4-4 skal være frivillige. Det kan likevel besluttes at enkelte tiltak skal iverksettes ved pålegg. Det vil si at foreldrene ikke kan motsette seg tiltaket.

Bestemmelsen om at hjelpetiltak kan iverksettes ved pålegg innebærer et unntak fra prinsippet om frivillighet, som bestemmelsen forøvrig bygger på. Vilklårene for å iverksette hjelpetiltak ved pålegg er derfor noe strengere enn vilklårene for iverksetting av frivillige hjelpetiltak. Vedtakskompetansen er lagt til fylkesnemnda, fordi vedtaket er et tvangsvedtak og derfor krever særlig betryggende saksbehandling.

5.2 Vilkår for å pålegge hjelpetiltak

I tillegg til at vilklårene i § 4-4 annet ledd må være oppfylt (barnet må ha et særlig behov for hjelp), jf. punkt 4, må også tilleggsvilkår være oppfylt. Tilleggsvilkårene fremgår nedenfor under punkt 5.2.1 – 5.2.4.

5.2.1 Kompenserende tiltak

I tillegg til opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud kan også opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter, bruk av støttekontakt eller andre lignende kompenserende tiltak pålegges. Disse tiltakene kan pålegges når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller er nødvendig av andre grunner. Målet med kompenserende tiltak er å

---

¹⁷http://www.bufdir.no/Fosterhjem/Alle_kontorer/Oslo_kommune/Veiledningstilbudet_i_Oslo/Gruppeveiledning_for_fosterforeldre/

¹⁸ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/rogaland-og-oslo-bli-pilotomrader-for-nurse-family-partnership/id2470105/>

avhjelpe familiens eller barnets omsorgssituasjon. Tiltakene reduserer belastninger hos barnet, i tillegg til å sikre barnet stimulering og deltakelse i aktivitet. Det kan være nødvendig å pålegge et tiltak når det ikke er mulig å oppnå tilfredsstillende samarbeid med foreldrene. Nødvendighetskravet retter seg også mot barnets behov for tiltaket; tiltaket må være å anse som nødvendig for barnet.

Det må i hvert enkelt tilfelle vurderes om det er riktig å pålegge kompenserende hjelpetiltak, herunder om det vil sette barnet i en lojalitetskonflikt. Det er viktig at barnets perspektiv og meninger inkluderes i vurderingen av hva som er barnets beste.

Det er av stor betydning for barn å beherske norsk før skolestart, og opphold i barnehage vil bidra til det. Dersom foreldre ikke i tilstrekkelig grad sørger for at barn tilegner seg norskkunnskaper, og ikke frivillig takker ja til barnehageplass, kan det være nødvendig å vurdere å pålegge opphold i barnehage. Foreldrenes manglende vilje til å sørge for at barnet tilegner seg norskkunnskaper, vil kunne være et moment i vurderingen av om foreldrene sikrer barnet tilfredsstillende omsorg.

Hjelpetiltak kan ikke settes inn ved pålegg dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet med frivillige hjelpetiltak. Det følger både av nødvendighetskravet og av det mildeste inngreps prinsipp.

5.2.2 Kontrolltiltak

Tidligere kunne tilsyn først pålegges når vilkårene for omsorgsovertakelse var til stede. Ved lovendring i 2016 har vilkåret blitt endret, slik at tilsyn nå kan pålegges når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg. Barneverntjenesten har nå en mulighet til å iverksette tilsyn i hjemmet, før situasjonen er blitt så alvorlig at omsorgsovertakelse er nødvendig. I saker der det pålegges kontrolltiltak vil det ofte være naturlig at disse er en del av en helhetlig oppfølging fra barneverntjenesten.

I tillegg til tilsyn, kan også meldeplikt og urinprøver pålegges, når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg. Målet med kontrolltiltak er å kontrollere at barn ikke utsettes for overgrep eller mishandling. Tiltak som urinprøver og meldeplikt er å anse som særlig inngripende og bør derfor kun benyttes i unntakstilfeller, og bare i situasjoner der det ikke er tvil om at barnets omsorgssituasjon kan ivaretas på en forsvarlig måte. Pålegg av kontrolltiltak er et inngrep i privat- og familielivet, jf. EMK artikkel 8. Barneverntjenesten må derfor vurdere om pålegg av kontrolltiltak er forholdsmessig og nødvendig i den enkelte sak.

Pålegg av urinprøver kan bidra til å avdekke rusmisbruk hos foreldre i situasjoner der barneverntjenesten mistenker dette. Siden tiltaket er å anse som særlig inngripende må barneverntjenesten ha en sterk mistanke om rusmisbruk, dersom urinprøver skal kunne pålegges. Dette innebærer at terskelen for inngrep er høy. Urinprøver skal håndteres i samsvar med helsemyndighetenes retningslinjer. Det er de til enhver tid gjeldende retningslinjer som barneverntjenesten må rette seg etter. Iverksettelse av pålagte kontrolltiltak vil aldri være noen garanti mot at barnet utsettes for forsømmelser, overgrep eller mishandling. Det er derfor viktig at barneverntjenesten holder seg løpende orientert om hvordan det går med barnet og foreldrene, jf. barnevernloven § 4-5. Det er også viktig at det må stilles krav til hyppigheten av rustesting. Prøvene må avlegges så hyppig at de gir en reell mulighet for å avdekke eventuelt rusmisbruk.

5.2.3 Omsorgsendrende tiltak

Også omsorgsendrende tiltak kan pålegges, når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg. Det ligger i nødvendighetskravet at barnet ikke vil få en tilfredsstillende omsorg dersom pålegget ikke blir gitt. I tillegg krever loven at de omsorgsendrende tiltakene som anvendes, skal være faglig og etisk forsvarlig og bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag.

Omsorgsendrende tiltak innebærer ulike former for foreldreveiledning, inkludert opphold i senter for foreldre og barn, og retter seg mot foreldrenes omsorgsevne. Målet med omsorgsendrende tiltak er å gi foreldrene hjelp til å utføre omsorgsoppgavene på en måte som gir positiv utvikling for barnet. Det er viktig at barneverntjenesten bare benytter tiltak som man med stor sannsynlighet vet fungerer. Hva som til enhver tid vil være faglig og etisk forsvarlig vil endre seg over tid, i takt med utviklingen av fagkunnskap og kompetanse på barnevernområdet.

Opphold i senter for foreldre og barn anses som såpass inngripende at det kun bør benyttes i de mest alvorlige tilfellene. Opphold i senter for foreldre og barn kan bidra til å bedre foreldrenes omsorgskompetanse, og vil i noen tilfeller kunne forhindre plassering av barn utenfor hjemmet.

5.2.4 Foreldrestøttende tiltak uten barnets samtykke

Det kan også iverksettes foreldrestøttende tiltak for barn som har utvist alvorlige atferdsvansker, jf. barnevernloven § 4-24 første ledd, eller som er i ferd med å utvikle slike alvorlige atferdsvansker. Tiltaket kan gjennomføres uten barnets samtykke, og har som formål å redusere barnets atferdsvansker. Foreldrestøttende tiltak uten barnets samtykke kan ikke opprettholdes utover seks måneder fra fylkesnemndas vedtak. Slike tiltak kan også iverksettes som ledd i avslutningen av et institusjonsopphold med hjemmel i barnevernloven § 4-24. Tiltaket må da fremmes for fylkesnemnda når institusjonsoppholdet nærmer seg slutten.

5.3 Politibistand kan ikke benyttes

Barneverntjenesten kan ikke gjøre bruk av politibistand etter barnevernloven § 6-8 for å få gjennomført pålagte tiltak, slik barneverntjenesten kan for å få gjennomført undersøkelser etter § 4-3 og andre tvangsvedtak. Dette følger av at oppregningen i barnevernloven § 6-8 er uttømmende. Når det ikke er adgang til å gjennomføre pålegg med politibistand, henger dette sammen med at det her er tale om tiltak som, for å kunne fungere i størst mulig grad, må skje i forståelse med familien. En tvangsmessig gjennomføring vil kunne medføre større skade enn hjelp. I slike tilfeller bør barneverntjenesten vurdere om foreldrenes manglende vilje til å etterkomme fylkesnemndas pålegg, gjør det nødvendig å treffe vedtak om andre typer tiltak, for eksempel vedtak om omsorgsovertakelse.

5.4 Tidsavgrensning

Pålagte hjelpetiltak kan etter lovendringen i utgangspunktet opprettholdes inntil ett år fra vedtakstidspunktet. Dette gjelder ikke pålegg om opphold i barnehage eller annet egnet dagtilbud. Disse tiltakene har ikke noen tidsbegrensning. Når det gjelder foreldrestøttende tiltak uten barnets samtykke kan ikke disse opprettholdes utover seks måneder. Et pålegg om hjelpetiltak er inngripende for de berørte familier, og det må være en forutsetning at barneverntjenesten relativt raskt ser et potensial for endring. Det er derfor viktig at barneverntjenesten evaluerer pålagte hjelpetiltak hyppig, jf. barnevernloven § 4-5. Dette vil kunne forebygge at pålagte hjelpetiltak ikke pågår over tid uten at de har tiltenkt effekt for barnet. Barneverntjenesten må aktivt jobbe med foreldrene gjennom å motivere dem til å motta hjelp og til å se hensikten med tiltakene.

5.5 Fylkesnemndas behandling av saken

Saker om pålegg av hjelpetiltak skal i utgangspunktet behandles forenklet i fylkesnemnda. Det følger av barnevernloven § 7-14 annet ledd bokstav b at fylkesnemnda kan treffe vedtak om pålegg av hjelpetiltak uten at det avholdes forhandlingsmøte. Dette innebærer at saken avgjøres på bakgrunn av sakens dokumenter. Vilkåret for en slik saksbehandling er at nemndslederen finner det ubetenkelig hensett til sakens tema, vanskelighetsgrad, behovet for fagkyndighet og hensynet til en

forsvarlig behandling. Kompleksiteten i disse sakene kan noen ganger være omfattende, og det er derfor anledning til å holde muntlig forhandlinger for hele eller deler av saken. Nemndslederen må foreta en helhetlig og samlet vurdering av forholdene i en enkelte sak før det tas stilling til behandlingsform.

De alminnelige saksbehandlingsreglene i barnevernloven kapittel 7 kommer til anvendelse ved fylkesnemndas behandling av pålegg om hjelpetiltak. Dette betyr blant annet at de private parter skal ha oppnevnt prosessfullmektig, uavhengig av behandlingsmåte. Partene skal gis anledning til å uttale seg i form av tilsvar før eventuelt forhandlingsmøte, og dersom saken besluttet behandlet forenklet skal de gis anledning til å fremsette ytterligere merknader/anførsler før vedtak fattes.

Det er de ordinære saksbehandlingsfrister som gjelder ved behandling av pålegg om hjelpetiltak. Dette innebærer at dersom det skal avholdes forhandlingsmøte, skal dette skje snarest og hvis mulig innen fire uker etter at fylkesnemnda mottok saken, jf. barnevernloven § 7-14 første ledd. Fylkesnemnda skal treffe vedtak snarest mulig og senest to uker etter at forhandlingsmøtet ble avsluttet, med mindre dette ikke er praktisk mulig, jf. barnevernloven § 7-19 første ledd.

I enkelte tilfeller vil fylkesnemnda være av den oppfatning at vilkårene for omsorgsovertakelse ser ut til å være til stede i en sak om pålegg av hjelpetiltak. I slike tilfeller kan det være naturlig at nemnda kommenterer i sitt vedtak at også vilkårene for omsorgsovertakelse synes oppfylt.

6. Frivillig plassering utenfor hjemmet som hjelpetiltak, § 4-4 sjette ledd

6.1 Innledning

Etter barnevernloven § 4-4 sjette ledd kan barneverntjenesten som frivillig hjelpetiltak formidle plass til barnet i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter for mindreårige. Bestemmelsen tar sikte på formidling av heltidsplasseringer av kortere varighet. Ved plasseringer som antas å bli av lengre varighet skal vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 vurderes. Vilåret for plassering utenfor hjemmet etter barnevernloven § 4-4 sjette ledd er på samme måte som for andre hjelpetiltak at barnet må ha et særlig behov for hjelp. I tillegg er et det et tilleggsvilkår at behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4. Hjelp skal primært gis i hjemmet, og plassering utenfor hjemmet skal bare benyttes når dette av ulike grunner ikke kan avhjelpe problemene i det enkelte tilfellet. Når barnet plasseres utenfor hjemmet som hjelpetiltak, er det viktig at barneverntjenesten følger både barnets og foreldrenes utvikling nøye, jf. barnevernloven § 4-5. Målet skal i slike tilfeller være at barnet kan flytte hjem igjen så snart som mulig. Om dette skal kunne la seg gjøre, vil i mange tilfeller avhenge av foreldrenes evner og muligheter til å løse de problemene som gjorde plasseringen nødvendig. Her vil barneverntjenestens oppfølging og hjelp til foreldrene, bl.a. gjennom råd og veiledning, kunne være av sentral betydning for hvorvidt en slik snarlig tilbakeføring kan lykkes.

6.2 Plasseringsalternativer

Barnet kan etter barnevernloven § 4-4 sjette ledd plasseres i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter for mindreårige.

Dersom barnet plasseres i fosterhjem, gjelder de samme reglene for disse fosterhjemmene som for fosterhjem som benyttes etter omsorgsovertakelse. Det er kommunen der fosterhjemmet ligger som har ansvaret for godkjenning og tilsyn av hjemmet jf. barnevernloven § 4-22 fjerde og femte ledd. Barneverntjenesten i omsorgskommunen har ansvaret for oppfølging og kontroll av barnets situasjon

i fosterhjemmet, samt å gi fosterforeldrene nødvendig råd og veiledning, jf. fosterhjemsforskriften § 7. Det skal inngås en skriftlig avtale mellom fosterforeldrene og barneverntjenesten i omsorgskommunen om partenes rettigheter og plikter (godtgjøring, oppfølging m.m.). Ved frivillige plasseringer utøver fosterforeldrene den daglige omsorgen på vegne av barnets foreldre, og det er derfor viktig at barnets foreldre trekkes inn med hensyn til avtalens innhold, blant annet i spørsmål om samvær.¹⁹ Fosterhjemsavtalen utarbeidet av departementet skal benyttes så langt den passer, jf. fosterhjemsforskriften § 6.

Plassering av barn i et omsorgssenter for mindreårige etter barnevernloven § 4-4 sjette ledd vil være aktuelt for barn med likeartede behov som enslige mindreårige asylsøkere. Dette vil typisk gjelde barn som bor i asylmottak sammen med sine foreldre.

6.3 Plasseringens varighet

Barnevernloven inneholder ingen tidsfrist for hvor lenge plasseringer etter barnevernloven § 4-4 sjette ledd kan opprettholdes. Det er imidlertid klart at plasseringer etter denne bestemmelsen først og fremst er tenkt benyttet der barnet rent midlertidig ikke kan bo hos foreldrene. Frivillig plassering som hjelpetiltak er derfor først og fremst aktuelt når foreldrene forbigående er ute av stand til å ivareta den daglige omsorgen for barnet, f.eks. ved sykdom eller andre forbigående vanskeligheter.

Hvis plasseringen utenfor hjemmet skal være av lengre varighet, er det i de fleste tilfeller viktig å skape større stabilitet og forutsigbarhet når det gjelder barnets omsorgssituasjon enn det plasseringer etter barnevernloven § 4-4 sjette ledd gir rom for. Dette gjelder særlig når barnet er lite. For ungdom og større barn kan det nok i større grad være mulig å skape tilstrekkelig forutsigbarhet og stabilitet også ved plasseringer etter barnevernloven § 4-4 sjette ledd. Det forhold at plasseringen vil vare over noe tid bør derfor i utgangspunktet ikke være noe selvstendig argument mot en slik frivillig plassering dersom ungdommen selv, de foresatte og kommunen er enig om plasseringen og oppholdet/plasseringen fremstår som uproblematisk. Det avgjørende er her som ellers hvilken løsning som etter en konkret vurdering fremstår som den beste for barnet/ungdommen totalt sett. Når det gjelder ungdom med atferdsvansker, kan barnevernloven § 4-4 sjette ledd ikke benyttes som «erstatning» for tiltak etter barnevernloven § 4-26 selv om § 4-26 også kan benyttes overfor barn som barneverntjenesten ikke har overtatt omsorgen for. Dersom vilkårene etter § 4-26, jf. § 4-24, foreligger, bør plasseringen fortrinnsvis skje med hjemmel i § 4-26 slik at ungdommen sikres rettssikkerhetsgarantier som følger av vedtak etter denne bestemmelsen. Når plasseringen skjer med hjemmel i barnevernloven § 4-26 regnes bl.a. barnet som part uansett alder.

6.4 Foreldrenes medbestemmelsesrett – samarbeid er en forutsetning

Når barnet plasseres utenfor hjemmet i henhold til § 4-4 sjette ledd, utøves den daglige omsorgen for barnet av fosterforeldre eller av den institusjon der barnet bor. Plasseringen kan bare skje med foreldrenes samtykke, og omsorgen utøves av andre på *vegne av foreldrene*, og ikke på vegne av barneverntjenesten slik som etter en omsorgsovertakelse etter § 4-12. Dette innebærer blant annet at barneverntjenesten ikke kan regulere foreldrenes bestemmelsesrett over barnet. Likevel er det klart at en del foreldrefunksjoner som gjelder barnets daglige liv må ivaretas av de personene eller den institusjonen som barnet er plassert hos, men dette skal i så stor grad som mulig skje i samarbeid med foreldrene. Barneverntjenesten kan heller ikke regulere omfanget av samvær mellom barnet og foreldrene, slik barneverntjenesten (dvs. fylkesnemnda) kan når omsorgen er overtatt, jf. barnevernloven § 4-19. Dette innebærer at plasseringer etter § 4-4 sjette ledd ikke kan benyttes i tilfeller der det er behov for å kontrollere eller begrense foreldrenes kontakt med barnet med mindre foreldrene selv er enige i dette, eller der det ikke er mulig å få til et nødvendig samarbeid mellom de

---

¹⁹ Se retningslinjer for fosterhjem (Q-1072B): Avtale om barneverntjenestens og fosterforeldrenes forpliktelser ved fosterhjemplassering.

involverte parter. Plassering etter § 4-4 sjette ledd forutsetter etter dette ikke bare enighet mellom foreldrene og barneverntjenesten om selve plasseringen, men også om innholdet i den. Det må for eksempel være enighet om spørsmål knyttet til skolegang eller barnehage, som for eksempel om barnet skal ha støttekontakt på skolen o.l. Også spørsmål om eventuell utgiftsdekning fra foreldrene eller barnet selv etter barnevernloven §§ 9-2 og 9-3 må det være enighet om. Det er viktig at slike spørsmål avklares på forhånd, slik at senere uklarheter og konflikter i størst mulig grad unngås.

6.4 Midlertidig forbud om flytting, jf. § 4-8 første ledd

Siden plassering etter § 4-4 sjette ledd bygger på foreldrenes samtykke, kan foreldrene i utgangspunktet når som helst kreve at plasseringen opphører slik at barnet flytter hjem igjen. Etter barnevernloven § 4-8 første ledd kan imidlertid fylkesnemnda vedta at barnet i inntil tre måneder ikke skal flyttes dersom det ikke er rimelig grunn for flyttingen eller dersom flyttingen vil skade barnet.

Formålet med § 4-8 første ledd er ikke å forberede til senere omsorgsovertakelse av barnet, men å forberede en tilbakeføring til foreldrene. Det er følgelig ikke noe vilkår for å vedta flytteforbud at foreldrene har manglende omsorgsevne på vedtakstidspunktet. Det forhold at foreldrene i en periode ikke har hatt den daglige omsorgen for barnet kan medføre at et forbrått miljøskifte kan være vanskelig for barnet uavhengig av foreldrenes omsorgsevne. Det kan derfor være behov for å sikre en mykere overgang.

De to vilkårene i § 4-8 første ledd henger sammen. Dersom barnet vil ta skade av å flytte hjem til foreldrene, vil det normalt heller ikke være rimelig grunn for flyttingen. Og omvendt: Dersom barnet ikke vil ta skade av flyttingen vil det sjelden være behov for å nedlegge forbud mot flytting med den begrunnelse at det ikke er rimelig grunn for flyttingen. Alternativet om «rimelig grunn» vil nok i praksis bare få selvstendig betydning der det er usikkert om barnet vil ta skade av flyttingen. Det kan f.eks. tenkes ikke å foreligge rimelig grunn for flytting dersom forholdene i hjemmet ikke har endret seg i forhold til situasjonen på plasseringstidspunktet.

Et vedtak etter § 4-8 innebærer ingen innskrenkning i foreldrenes rettigheter utover at de ikke kan kreve å få barnet hjem med en gang. Foreldrene har for eksempel fortsatt rett til samvær med barnet. Paragraf 4-8 første ledd pålegger barneverntjenesten en plikt til å legge forholdene til rette slik at flytting tilbake til foreldrene kan skje med minst mulig ulempe for barnet. Samvær mellom barn og foreldre vil i denne sammenheng være svært viktig i den perioden flytteforbudet varer.

Foreløpig vedtak etter § 4-8 kan treffes av barnevernadministrasjonens leder dersom barnet kan bli vesentlig skadelidende hvis vedtaket ikke treffes og gjennomføres straks, jf. barnevernloven § 4-9. Vedtaket må da så snart som mulig, og om mulig innen 48 timer, godkjennes av fylkesnemndslederen. Barneverntjenesten kan dersom det finnes påkrevet kreve bistand fra politiet til fullbyrding av vedtak etter § 4-8. Dette kan for eksempel være aktuelt dersom foreldrene kidnapper barnet eller dersom barnet rømmer. Formålet med et vedtak om flytteforbud etter § 4-8 er jo at barnet så lenge flytteforbudet varer skal bli hvor det er.

Det kan ikke treffes vedtak om flytteforbud når barnet bor sammen med en eller begge foreldrene i et senter for foreldre og barn for å hindre at foreldrene tar barnet med seg når de selv flytter fra senteret. Det følger forutsetningsvis av § 4-8 første ledd og av formålet med bestemmelsen at den ikke tar sikte på situasjoner der barnet har bodd sammen med foreldrene på institusjon eller i fosterhjem. Dersom det er behov for å hindre at foreldrene tar barnet med seg ved utflytting i slike situasjoner, må det eventuelt treffes vedtak etter § 4-6.

6.6 Vedtak om omsorgsovertakelse, § 4-8 annet og tredje ledd

Selv om formålet med flytteforbud er å legge forholdene til rette for tilbakeflytting av barnet til foreldrene, kan det i løpet av den tiden som er satt for flytteforbudet vise seg at foreldrene ikke vil være i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg. Dersom flyttingen vil innebære en risiko for at barnet vil komme i en omsorgssviktsituasjon som nevnt i § 4-12, kan det treffes vedtak om omsorgsovertakelse etter § 4-8 annet ledd. Vilkåret for å treffe vedtak om omsorgsovertakelse er strengt: Det må være overveiende sannsynlig at flyttingen vil innebære en risiko som nevnt i § 4-12. På samme måte som ved vedtak om omsorgsovertakelse når barnet bor hos foreldrene må det kreves at omsorgsovertakelse etter § 4-8 er nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i, og at situasjonen ikke kan avhjelpes med hjelpetiltak. Vedtak om omsorgsovertakelse kan også treffes uten at vilkårene i § 4-12 er tilstede dersom den frivillige plasseringen etter § 4-4 sjette ledd har vart i mer enn to år og barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering må antas at flyttingen kan føre til alvorlige problemer for barnet, jf. § 4-8 tredje ledd. Dette vilkåret er det samme som for å nekte opphevelse av tidligere omsorgsvedtak etter § 4-21. Med «alvorlige problemer» menes at problemene klart må overstige den generelle skaderisiko ved miljøskifte, og at det må dreie seg om noe mer enn overgangsproblemer. Det skal foretas en kortsiktig og langsiktig vurdering. Utgangspunktet for denne vurderingen er at det å vokse opp hos sine biologiske foreldre i seg selv er et gode for barn, selv om det finnes andre som objektivt sett er bedre skikket til å ta seg av barnet. Vedtak om omsorgsovertakelse etter denne bestemmelsen kan på denne bakgrunn treffes selv om det ikke på det tidspunktet hjelpetiltaket vedtas er noe å utsette på foreldrenes omsorgsevne. Det er derfor viktig at foreldrene på tidspunktet for plasseringen informeres om mulighetene og vilkårene for omsorgsovertakelse i tilknytning til plassering etter § 4-4 sjette ledd. Videre må foreldrene gjøres oppmerksomme på at de må ta de nødvendige skritt for å få barnet tilbake igjen når omsorgsevnen bedrer seg, slik at det som i utgangspunktet var et frivillig hjelpetiltak ikke glir over i tvangsvedtak uten at foreldrene er klar over at dette kan skje. Bestemmelsen i § 4-8 tredje ledd bør anvendes med forsiktighet. Barneverntjenesten har et ansvar for å sørge for at foreldrene holder kontakten med barnet. Foreldrene vil i mange tilfeller trenge støtte til dette og hjelp til å bedre hjemmesituasjonen hvis den fortsatt er vanskelig. Dette har barneverntjenesten et ansvar for å hjelpe til med, jf. barnevernloven § 4-5 og punkt 7 nedenfor.

6.7 Omsorgsovertakelse etter § 4-12 fremfor frivillig plassering

Dersom vilkårene for omsorgsovertakelse er til stede, og det må forutsettes at foreldrene i lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg (f.eks. dersom det foreligger alvorlig/langvarig rusmisbruk eller alvorlige sinnslidelser hos foreldrene), bør det vurderes om det med en gang skal vedtas omsorgsovertakelse etter § 4-12 framfor frivillig plassering. Dette betyr imidlertid ikke at det må vedtas omsorgsovertakelse i slike tilfeller. Loven pålegger bare en plikt til å vurdere dette alternativet. Ved vurderingen av om barnet skal plasseres etter § 4-4 sjette ledd eller om det skal treffes vedtak om omsorgsovertakelse, må det legges avgjørende vekt på hva som i det enkelte tilfellet vil være til barnets beste, herunder hensynet til å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen, jf. barnevernloven § 4-1. Se nærmere om plasseringens varighet etter barnevernloven § 4-4 sjette ledd i punkt 6.2.

7. Oppfølging av hjelpetiltak, § 4-5

Når barneverntjenesten vedtar hjelpetiltak, skal det utarbeides en tidsavgrenset tiltaksplan²⁰ for barnet og familien, jf. barnevernloven § 4-5. Tiltaksplanen skal gi en oversikt over hjelpetiltakenes omfang og angi et tidsperspektiv for den videre oppfølgingen av tiltakene. Planen bør foreligge samtidig med at det treffes vedtak om hjelpetiltak. Tiltaksplanen skal ikke inngå i selve vedtaket, men

---

²⁰ Se Tiltaksplaner og omsorgsplaner, veileder Q-1104

det bør framgå av vedtaket at det er utarbeidet tiltaksplan og tidspunkt for evaluering bør angis. Tiltaksplanen skal evalueres regelmessig. Tiltaksplaner bør som hovedregel evalueres hvert kvartal, men i enkelttilfeller kan det vurderes at evalueringer kan skje sjeldnere.²¹ Dette kan for eksempel gjelde langvarige forebyggende tiltak, hvor det kan være vanskelig å måle raske endringer. Kravet til evaluering gjelder alle typer hjelpetiltak. Det er viktig at evalueringen er systematisk og at vurderinger og konklusjoner dokumenteres.

Barneverntjenesten skal holde seg løpende orientert om hvordan det går med barnet og foreldrene, og vurdere om hjelpen er tjenlig, eller om det er nødvendig med nye tiltak eller avvikling av tiltak. Barneverntjenesten skal også vurdere om det er grunnlag for omsorgsovertakelse. Barneverntjenesten står dermed ikke helt fritt med hensyn til hvorvidt tiltak skal iverksettes eller når de skal opphøre. Loven inneholder ingen generell begrensning når det gjelder adgangen til å treffe tidsbegrensede vedtak. Barneverntjenesten bør imidlertid være varsom med å treffe vedtak som innebærer at hjelpetiltak opphører på et på forhånd fastsatt tidspunkt. Det er viktig å unngå at et tiltak opphører uten at det er vurdert om barnet har behov for ytterligere tiltak. Formålet med § 4-5 er å sikre at barneverntjenesten følger opp tiltakene. Hvordan barneverntjenesten følger opp tiltakene vil langt på vei kunne være bestemmende for barnets og familiens videre utvikling. Formålet med hjelpetiltakene er å bedre barnets situasjon og foreldrenes muligheter til å ta seg av barnet. Mulighetene for å unngå senere omsorgsovertakelse vil være større jo bedre oppfølgingen er fra barneverntjenestens side.

8. Klage

Alle avgjørelser om ytelser og tjenester etter barnevernloven skal regnes som enkeltvedtak. Vedtak etter barnevernloven § 4-4 og § 4-6 første ledd, kan derfor påklages til fylkesmannen, jf. § 6-5. Midlertidige og foreløpige vedtak i akutsituasjoner etter § 4-6 annet ledd og 4-9 kan påklages til fylkesnemnda. Fristen for å klage er tre uker regnet fra det tidspunkt underretning om vedtaket kom frem til vedkommende part, jf. forvaltningsloven § 29 første ledd.

Klagen fremmes for det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket (normalt barneverntjenesten). Dette gjelder også når fylkesnemnda er klageinstans. Barneverntjenesten kan oppheve eller endre sitt vedtak dersom den finner at klagen er begrunnet, jf. forvaltningsloven § 33. Barneverntjenesten kan også selv avvise klagen når vilkårene for å behandle klagen ikke foreligger, som f.eks. når klageren ikke har klagerett eller når klagen er fremsatt for sent. Dersom barneverntjenesten ikke finner grunn til å omgjøre vedtaket, skal klagen sendes med sakens dokumenter til fylkesmannen. Både fylkesmannen og fylkesnemnda kan prøve alle sider av saken, dvs. både de rettslige og de skjønsmessige vurderingene. Fylkesmannen kan normalt ikke endre vedtaket til skade for klageren. (Nærmere om saksbehandlingen i klagesaker, se rundskriv Q 0900 kap. 9). Klagerett på vedtak om hjelpetiltak eller avslag på søknad om slike tiltak har barnets foreldre og barnet selv dersom barnet er over 15 år. Barn over 15 år kan utøve partsrettigheter og kan selv søke - og eventuelt påklage avslag - om hjelpetiltak etter § 4-4.

Når det gjelder pålegg av hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4 tredje til femte ledd er vedtakskompetansen lagt til fylkesnemnda. Dersom foreldrene ønsker å klage på fylkesnemndas vedtak kan dette bringes inn for tingretten, jf. barnevernloven § 7-24.

---

²¹ Jf. Ot.prp. nr. 69 (2008-2009) s. 18

9. Økonomisk ansvar for hjelpetiltak

Etter barnevernloven § 8-1 er det barnets oppholdskommune som har det økonomiske ansvaret for hjelpetiltak til barnet. Når barn blir plassert i fosterhjem eller institusjon med hjemmel i § 4-4 sjette ledd skal imidlertid Barne-, ungdoms- og familieetaten dekke den del av kommunens utgifter som overstiger den egenandel kommunen plikter å betale, jf. barnevernloven § 9-4. Barne-, ungdoms- og familieetaten skal også dekke utgiftene til senter for foreldre og barn som overstiger den andel av utgiftene som kommunen plikter å betale etter § 9-5, jf. barnevernloven § 9-4. Når barn plasseres i fosterhjem eller institusjon i annen kommune, er det den kommunen som har fattet vedtaket, som har ansvaret for å dekke kommunens andel av utgiftene, jf. barnevernloven § 8-4 tredje ledd, jf. § 9-1 annet ledd.